

Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat

Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:28

Nina Haltia, Annukka Jauhiainen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:28

Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat

Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja

Nina Haltia, Annukka Jauhiainen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret

*Suomi
Finland*
100

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN Nid.: 978-952-263-482-5

ISBN PDF: 978-952-263-483-2

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto, Marianne Laune

Kannen kuva: Atte Tanner

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	12.6.2017	
Tekijät	Nina Haltia, Annukka Jauhiainen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret, Turun yliopisto. Toimittaja Johanna Moisio, opetus- ja kulttuuriministeriö.		
Julkaisun nimi	Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:28		
Diaarinumero	OKM/55/240/2015	Teema	Koulutus
ISBN painettu	978-952-263-482-5	ISSN painettu	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-483-2	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-483-2		
Sivumäärä	39	Kieli	suomi
Asiasanat	korkeakoulutus, ammatillinen koulutus, tasa-arvo		
Tiivistelmä	<p>EUROSTUDENT VI -tutkimus toteutettiin Suomessa internetkyselynä otokseen valikoituneille 24 000 korkeakouluopiskelijalle keväällä 2016. Tutkimus on osa kansainvälistä EUROSTUDENT-hanketta, jota vetää DZHW - German Centre for Higher Education Research and Science Studies, ja jota rahoittaa Euroopan unioni Erasmus + -ohjelmasta. Tutkimushankkeesta vastaa Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto, tiedonkeruusta ja aineistojen käsittelystä Tilastokeskus.</p> <p>Uusimman EUROSTUDENT-tutkimuksen tuloksia on tarkoitus saada aiempaa paremmin kansalliseen käyttöön osana pääministeri Sipilän hallituksen korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihanketta. Tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi keväällä 2016 artikkeliehdotuksia korkeakoulututkijoilta EUROSTUDENT-aineistosta. Käsillä oleva artikkeli on toinen EUROSTUDENT VI -artikkelisarjassa julkaistava tutkimus.</p> <p>Haltian, Jauhiaisen ja Isopahkala-Bouret'n artikkelissa tarkastellaan korkeakouluopiskelijoita, jotka ovat tulleet opiskelijoiksi epätyypillistä polkua. Koulutuspolitiikan kannalta tämän artikkelin tulokset antavat aiheita pohtia sitä, miten korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa jatkossa turvataan mahdollisuudet myös niille potentiaalisille hakijoille, joilla ei ole ylioppilastutkintoa ja joiden halu korkeakouluopintoihin herää vasta myöhemmässä vaiheessa. Mahdollisuuksien säilyminen avoimina myös ammattioppilaitostaustasta tuleville on tärkeää paitsi yksilöiden kannalta, myös pohjoismaisen tasa-arvoa korostavan elinikäisen oppimisen periaatteen näkökulmasta.</p>		
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	12.6.2017	
Författare	Nina Haltia, Annukka Jauhiainen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret, Åbo universitet. Redaktör Johanna Moisio, undervisnings- och kulturministeriet.		
Publikationens titel	Högskolestuderande utan studentexamen Artikelserie för EUROSTUDENT VI-undersökningen		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:28		
Diarienummer	OKM/55/240/2015	Tema	utbildning
ISBN tryckt	978-952-263-482-5	ISSN tryckt	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-483-2	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-483-2		
Sidantal	39	Språk	finska
Nyckelord	Högskoleutbildning, yrkesutbildning, jämlikhet		
Referat	<p>EUROSTUDENT VI-undersökningen genomfördes i Finland som en webbenkät till 24 000 utvalda högskolestuderande under våren 2016. Undersökningen är en del av det internationella projektet EUROSTUDENT, som leds av DZHW - German Centre for Higher Education Research and Science Studies och finansieras ur Europeiska unionens Erasmus +-program. I Finland ansvarar undervisnings- och kulturministeriets högskole- och forskningspolitiska avdelning för projektet, medan insamlingen och behandlingen av data sköts av Statistikcentralen.</p> <p>Avsikten är att bättre än tidigare kunna använda resultaten för den nya EUROSTUDENT-undersökningen nationellt som en del av statsminister Sipiläs regerings spetsprojekt kring utvecklingen av högskoleutbildningen. Våren 2016 begärde undervisnings- och kulturministeriet i detta syfte förslag till artiklar om EUROSTUDENT-materialet. Begäran riktades till högskoleforskare. Föreliggande artikel är den andra undersökningen som publiceras i serien EUROSTUDENT VI.</p> <p>I Haltias, Jauhiainens och Isopahkala-Bourets artikel behandlas högskolestuderande som inte följt den typiska vägen för att bli studerande. Med tanke på utbildningspolitiken ger resultaten i denna artikel orsak att begrunda hur man framöver i högskolornas antagningar tryggar möjligheterna även för potentiella sökanden som inte har studentexamen och vars intresse för högskolestudier vaknar först i ett senare skede. Att bevara möjligheten till högskolestudier även för personer med en bakgrund i yrkesläroanstalter är viktigt inte bara för individerna, men även med tanke på den nordiska principen om livslångt lärande som framhäver jämlikheten.</p>		
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture	12.6.2017	
Authors	Nina Haltia, Annukka Jauhiainen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret, University of Turku. Editor Johanna Moisio, Ministry of Education and Culture .		
Title of publication	Non-upper secondary school graduates in higher education Eurostudent VI article series		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2017:28		
Register number	OKM/55/240/2015	Subject	Education
ISBN (printed)	978-952-263-482-5	ISSN (printed)	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-483-2	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-483-2		
Pages	39	Language	Finnish
Keywords	higher education, vocational education and training, equality		
<p>Abstract</p> <p>The EUROSTUDENT VI survey was conducted in Finland in spring 2016 using an online questionnaire sent to a sample of 24,000 higher education students. The survey was part of the international EUROSTUDENT project led by the DZHW - German Centre for Higher Education Research and Science Studies and funded by the European Union under the Erasmus + programme. In Finland, the research project is coordinated by the Ministry of Education and Culture's Department for Higher Education and Science Policy, while the collection and processing of data is handled by Statistics Finland.</p> <p>As part of the key project on developing higher education of Prime Minister Sipilä's Government, the latest EUROSTUDENT survey results are to be used more efficiently at the national level. Consequently, the Ministry of Education and Culture requested higher education researchers to submit proposals for articles on various EUROSTUDENT themes. This article is the second report published in the EUROSTUDENT VI article series.</p> <p>The article by Haltia, Jauhiainen and Isopahkala-Bouret examines students in higher education institutions who have become students through non-traditional route. From the point of view of education policy, the results of this article give reason to think about how to secure the chances of those potential applicants in student admissions who have not graduated from an upper secondary school and whose desire for higher education is only awakened at a later stage in life. Keeping the door of possibilities open also for students with vocational education background is important, and not just for individuals but also from the point of view of the Nordic principle of lifelong learning which places emphasis on equality.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Printed by (place and time)	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Tiivistelmä	9
Johdanto	11
Toisen asteen koulutusvalintojen merkitys	13
Aikuisten korkeakouluopiskelijoiden koulutuspolut	16
Tutkimuskysymykset ja aineisto	18
Viisi opiskelijaryhmää	19
Ei-ylioppilaat korkeakoulujärjestelmässä	23
Kokemukset opinnoista	27
Yhteenvetoa ja pohdintaa	31
Lähteet	34
Sammanfattning	36
Abstract	38

TIIVISTELMÄ

Tässä artikkelissa tarkastellaan niitä korkeakouluopiskelijoita, jotka ovat tulleet opiskelijoiksi epätyypillistä polkua, eli eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa. Artikkelissa esitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: (1) Keitä ovat korkeakoulujen ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat? (2) Missä korkeakoulutuksen kentillä ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat opiskelevat? (3) Miten tyytyväisiä ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat ovat omaan koulutusohjelmaansa ja millaisia opiskelukokemuksia heillä on? Empiirisenä aineistona käytetään Eurostudent VI -aineistoa, jonka avulla vertaillaan ylioppilastaustaisten ja ei-ylioppilastaustaisten taustoja ja opiskelukokemuksia.

Artikkelissa jaettiin korkeakouluopiskelijat viiteen ryhmään, missä otettiin huomioon paitsi toisen asteen tutkinto, myös se, oliko opiskelijalla aiemmin hankittu korkeakoulututkinto. Selkeästi ei-ylioppilaita olivat *pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet* sekä *korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat*. Selkeästi ylioppilastaustaisia puolestaan olivat *pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneet* sekä *korkeakouluttautuneet ylioppilaat*. Lisäksi oman ryhmänsä muodostivat ne, jotka olivat suorittaneet sekä ylioppilastutkinnon että toisen asteen ammatillisen tutkinnon. Heidät nimettiin *kahden maailman väliseksi*, koska heillä oli kokemusta sekä lukiosta että ammatillisesta koulutuksesta.

Ryhmät erosivat toisistaan taustoiltaan ja elämäntilanteiltaan siten, että ei-ylioppilaiden ryhmät olivat vanhempia, perheellistyneempiä, katsoivat itsensä useammin sivutoimiseksi opiskelijoiksi sekä olivat lähtöisin matalammasta taustasta kuin vastaavat ylioppilaiden ryhmät. Kuten aiemmissakin Eurostudent-tutkimuksissa on huomattu, ei-ylioppilaat hakeutuivat selvästi useammin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoon. Varsinkin pelkän ammatillisen tutkinnon varassa olevat päätyivät lähes aina ammattikorkeakouluun. Yliopistoon ei-ylioppilaat hakeutuivat todennäköisemmin vasta sitten, kun olivat ensin suorittaneet ammattikorkeakoulututkinnon. Ammattikorkeakouluissa ei-ylioppilaita oli kaikilla opintoaloilla. Sen sijaan yliopistoissa, joissa ei-ylioppilaita muutenkin on vähemmän, alojen väliset erot olivat suuret, ja osa aloista näyttäytyi täysin suljettuna ei-ylioppilailta.

Kokemus kuulumisesta korkeakoulu yhteisöön, kuten myös tyytyväisyys opintojärjestelyihin, oli kaikkein myönteisin molemmissa korkeakouluttautuneiden ryhmissä, joilla oli jo ennestään kokemusta korkeakouluopiskelusta. Myös pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka olivat sosiaalistuneet lukion käytäntöihin ja kulttuuriin, kokivat kuuluvansa korkeakoulu yhteisöön, vaikka heillä olikin aluksi vaikeuksia hahmottaa koulutusohjelman vaatimuksia. Heille oli tyypillistä, että opiskelu korkeakoulussa oli kuulunut aina heidän tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet tuntuivat kokevan eniten vierautta suhteessa korkeakoulutukseen, eikä korkeakoulutus ollut näyttäytynyt heille itsestään selvänä vaihtoehtona. Tulevaisuudenodotukset taas olivat kaikkein myönteisimmät ei-ylioppilastaustaisten ryhmissä.

Koulutuspolitiikan kannalta tämän artikkelin tulokset antavat aihetta pohtia sitä, miten korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa jatkossa turvataan mahdollisuudet myös niille potentiaalisille hakijoille, joilla ei ole ylioppilastutkintoa ja joiden halu korkeakouluopintoihin herää vasta myöhemmässä vaiheessa. Mahdollisuuksien säilyminen avoimina myös ammattioppilaitostaustasta tuleville on tärkeää paitsi yksilöiden kannalta, myös pohjoismaisen tasa-arvoa korostavan elinikäisen oppimisen periaatteen näkökulmasta.

JOHDANTO

Tässä artikkelissa tarkastellaan korkeakouluopiskelijoita, joilla ei ole ylioppilastutkintoa. Nämä ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat muodostavat pienen vähemmistön kaikista korkeakouluopiskelijoista. Heitä on vähän erityisesti yliopistoon hakevien joukossa, ja etenkin yliopistojen päävalinnoissa heidän on myös hyvin vaikea saada opiskelupaikkaa (Nori 2011). Yliopistoihin ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat tulevat usein pidemmän koulutuspolun kautta, jolloin he voivat hyödyntää erilaisia erillisvalintoja (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret, arvioitavana).

Suomalaisessa korkeakoulumaailmassa ei-ylioppilastaustaisia korkeakouluopiskelijoita voidaan – tietyin varauksin – pitää epätyypillisinä opiskelijoina, mikä tarkoittaa sitä, että he eroavat taustansa ja koulutuspolkunsa suhteen tyypillisestä ”normiopiskelijasta”. Kansainvälisessä korkeakoulututkimuksessa epätyypillisiä (*non-traditional*) opiskelijoita on tutkittu paljon milloin tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien ja milloin elämäntien tai opiskelukokemusten näkökulmasta (ks. esim. Schuetze & Slowey 2002).

Aiempien tutkimusten mukaan ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat ovat useimmiten opiskelijoiden pääjoukkoa vanhempia ja tulevat jonkin verran matalammasta sosioekonomisesta perhetaustasta (Haltia ym., arvioitavana; Piesanen 2005; Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008). Heidän opiskelukokemuksiaan ei Suomessa juuri ole tutkittu, mutta aiempien aihetta sivuavien tutkimusten perusteella voidaan olettaa, että epätyypillisen taustan omaavilla opiskelijoilla kokemukset opinnoissa ja kokemukset kuulumisesta korkeakoulun opiskelijayhteisöön voivat olla haasteellisia (ks. Käyhkö 2014; Kuusela 2016; Alho-Malmelin 2010).

Tarkastelemme tässä artikkelissa ei-ylioppilastaustaisten opiskelijoiden taustoja ja sijoittumista korkeakoulutuksen kentille. Tarkastelemme myös ei-ylioppilastaustaisten opiskelijoiden kokemuksia opinnoista ja kuulumisesta korkeakouluuyhteisöön. Empiirisenä aineistona tarkastelussamme on Eurostudent VI -kyselyaineisto, jota analysoimme vertailemalla erilaisen koulutustaustan omaavia opiskelijoita ja heidän kokemuksiaan. Artikkeliksi osallistuu samalla keskusteluun siitä, miten tasa-arvoisena korkeakoulutus näyttää erilaisista koti- ja

koulutustaustoista tuleville ja miten korkeakouluinstituutiot vastaanottavat epätyypillisiä polkuja kulkevat opiskelijat. Tämä on erityisen ajankohtainen kysymys nyt, kun korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistaminen on käynnissä ja toisen asteen tutkintojen, erityisesti ylioppilastutkinnon asemaa valinnoissa ollaan voimistamassa (OKM 2016: 37; OKM 2017: 25).

Toisen asteen koulutusvalintojen merkitys

Peruskoulun jälkeen nuoret tekevät valinnan käytännössä lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä. Tällä valinnalla on vaikutuksensa yksilön myöhempiin koulutuspolkuihin ja mahdollisuuksiin työelämässä (ks. Herranen & Souto 2016; Stenström, Virolainen, Vuorinen-Lampila & Valkonen 2012). Suomalaista koulutuskenttää luonnehtiikin kahtiajako teoreettisen ja käytännöllisen välillä, mikä näkyy sekä toisella asteella lukion ja ammatillisen koulutuksen erillisyytenä että edelleen korkeakoulutuksessa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen duaalimallina.

Yliopistojen tutkintokoulutukseen tullaan Suomessa pääasiallisesti lukion kautta. Tällä on vahvat historialliset juuret siinä, että pitkään ylioppilastutkinto oli käytännössä ainut reitti edetä yliopisto-opintoihin (Vuorio-Lehti 2006). Yleissivistävänä koulutuksena lukio sisältää oletuksen siitä, että tämän koulutuksen jälkeen opintoja jatketaan, ja lukio ohjaa suunnitelmia ja toiveita tyypillisesti korkeakoulutukseen. 1990-luvulta alkaen ylioppilaiden joukkoa on ohjattu yliopistojen lisäksi ammattikorkeakouluihin, joiden myötä opiskelupaikkojen määrä korkeakoulutuksessa Suomessa lähes kaksinkertaistui (Jalava 2013, Nevala & Rinne 2012).

Ammatillinen koulutus valmistaa ammattiin ja ohjaa opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia tätä kautta nimenomaan työhön. 1970-luvulta lähtien ammatillista peruskoulutusta on haluttu kehittää myös jatko-opintomahdollisuuksien suhteen. Kun ammatillista koulutusta koskevaa lainsäädäntöä vuonna 1998 uudistettiin, pidennettiin ammatilliset perustutkinnot kolmivuotisiksi ja tutkinnon suorittaneet saivat yleisen jatko-opintokelpoisuuden sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Ammattikorkeakoulujen perustamisen taustalla oli osaltaan ajatus jatko-opintoväylän tarjoamisesta ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneille. (Rasku 2015.)

Tänä päivänä kaikki muodolliset esteet toisen asteen ja korkeakoulutuksen väliltä on purettu (Niemi & Isopahkala-Bouret 2013), ja yleinen koulutuspoliittinen diskurssi Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa on, että koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu laajasti koko järjestelmän tasolla koulutuksen avoimuuden ja maksuttomuuden kautta. Tämän vuoksi epätyypillisestä taustasta tuleville ei myöskään ole olemassa erityisiä kor-

keakouluopintoihin valmistavia ohjelmia, kohdennettuja hakuohjelmia tai erityistä tukea ja ohjausta. (Thomsen 2015.) Monessa suhteessa mahdollisuuksien tasa-arvon voidaankin Suomessa sanoa toteutuvan, mutta käytännössä korkeakoulutuksen kenttä on sosioekonomisen taustan mukaan erotteleva. Hyvinvoivan, urbaanin taustan omaavat nuoret päätyvät korkeakoulutukseen useammin kuin muut. (Nori 2011; Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012). Eriarvoistuminen tapahtuu myös korkeakoulujärjestelmän sisällä: työväenluokkaisuella tai ei-akateemisella taustalla päädytään useammin suorittamaan vähemmän arvostettuja ammatillisesti orientoituneita korkeakoulututkintoja, jotka eivät näyttäyty houkuttelevina etuoikeutettummista taustoista tuleville opiskelijoille (Isopahkala-Bouret 2015). Mikäli ammatillisella taustalla jatketaan opintoja korkeakouluasteella, opintoja jatketaan todennäköisemmin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossa (OKM 2014, 17).

Kansainvälisessä tutkimuksessa on tarkasteltu omana tekijänä oppilaiden kokemuksia toisen asteen opiskelusta ja sitä, millainen vaikutus näillä kokemuksilla on jatko-opintohalukkuuteen ja -suunnitelmiin. Oppilaitosten organisaatiolla, kulttuurilla ja maineella on vaikutusta siihen, millainen käsitys oppilaille muodostuu itsestään mahdollisena tulevana korkeakouluopiskelijana. (McDonough 1997; Ball, Maguire & Macrae 2000; Brooks 2006.) Diane Reay kollegoineen (Reay 1998; Reay, David & Ball 2001) ovat tarkastelleet tätä ilmiötä institutionaalisen habituksen käsitteellä, jolla he viittaavat siihen, millaisia omaan taustansa sidoksissa olevia ominaisuuksia oppilaat yhtäältä kantavat itsessään ja tuovat mukanaan osaksi koulun kulttuuria, ja millaisiin luokkasidonnaisiin arvostuksiin, odotuksiin ja tottumuksiin he puolestaan oppilaitoskulttuurin kautta sosiaalistuvat.

Koulut siis uusintavat oppilaidensa ja opettajiensa habituksia ja kulttuuripääomia eri tavoin, jolloin opiskelijan opiskelukokemuksiin ja tulevaisuudensuunnitelmiin vaikuttavat yhteenkietoutuneesti sekä hänen perhetaustansa että koulutuskokemuksensa. Paitsi toisen asteen oppilaitoksilla, myös korkeakoulutuksen instituutioilla on omat institutionaaliset habituksensa. Opiskelijan oman habituksen sopivuus korkeakouluympäristöön rakentaa puolestaan erilaisia opiskelijaidentiteettejä ja kokemusta ”kuulumisesta” tai ulkopuolisuudesta suhteessa akateemiseen yhteisöön (Reay, Grozier & Clayton 2010).

Tutkimusta institutionaalisesta habituksesta tai yleisemminkin toisen asteen koulujen vaikutuksesta korkeakouluvalintoihin on tehty lähinnä angloamerikkalaisessa kontekstissa (esim. Smyth & Banks 2012; Ingram 2009). Näissä maissa erot hyvinä ja huonoina pidettyjen koulujen kesken voivat olla suuria. Suomalaisessa järjestelmässä keskeinen eronteko toisella asteella löytyy edelleen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen väliltä heijastellen koulutusjärjestelmäämme historian aikana sisäänrakentunutta teoreettisen ja käytännöllisen välistä rajalinjaa (Herranen & Souto 2016; Jauhiainen 2002, 2011). Sekä yleissivistävältä että ammatilliselta kentältä voidaan koventuneen koulutuskilvan myötä löytää myös sisäistä eriytymistä. Teoreettis-yleissivistävällä kentällä – lukiokoulutuksessa – oppilaitosten välillä on maine-eroja. Ammatillisella kentällä statuserot liittyvät suosittuihin ja vähemmän suo-

sittuihin aloihin (Herranen & Souto 2016; Virolainen & Valkonen 2012). Kansallisessa kontekstissamme erityisesti sitkeästi säilynyt jako yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen sisältää vahvan kulttuurisen ja sosiaalisen erottelun, joka vaikuttaa koulutusvalintoihin paitsi peruskoulun ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa, myös toisen asteen jälkeen.

Aikuisten korkeakouluopiskelijoiden koulutuspolut

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat ovat korkeakoulutukseen hakeutuessaan tyypillisesti keskimääräistä vanhempia, ja heillä on usein toisen asteen ammatillisen tutkinnon lisäksi myös muuta koulutusta, usein jopa korkeakoulututkintoja (Rinne ym. 2008; Piesanen 2005; Haltia ym., arvioitavana). Ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneet eivät useinkaan jatka opintoja suoraan korkeakoulutukseen tai ainakaan yliopistoon, vaan ei-ylioppilaan reitti yliopistoon voi olla hyvinkin pitkä ja monivaiheinen.

Aiemmassa tutkimuksessa (Haltia ym., arvioitavana), jossa tarkasteltiin ei-ylioppilastaustaisten henkilöiden hakeutumista yliopisto-opiskelijoiksi, löydettiin kolme ei-ylioppilastaustaisten hakijoiden ryhmää: (1) nuoret, matalammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat, (2) nuoret, korkeammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat sekä (3) iältään vanhemmat aikuiset hakijat. Kahteen ensin mainittuun ryhmään lukeutuvat hakivat opiskelupaikkaa useimmiten päävalinnassa ja heille opiskelupaikan saanti oli vaikeaa. Aikuisten ryhmään kuuluvat sen sijaan hakivat muita useammin opiskelupaikkaa erilaisten erillisvalintojen kautta, ja heille yliopiston ovet avautuivat nuorempia ryhmiä useammin. Tähän ryhmään lukeutuvista enemmistöllä oli taustallaan vähintään alempi korkeakoulututkinto, joten monille heistä mahdollisia erillisväyliä ovat muun muassa erilaiset maisteriohjelmat tai -valinnat (ks. myös Rinne ym. 2008).

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat jo lähtökohtaisesti aikuiskoulutusta, sillä opintoihin vaaditaan ammattikorkeakoulututkinnon lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemus alalta (ks. Ojala 2017). Koulutus pohjasta riippumatta on myös mahdollisuus osallistua avoimeen korkeakouluopetukseen ja edetä tätä reittiä aina tutkinto-opiskelijaksi saakka. Avoimena korkeakouluopetuksena voi opiskella korkeakoulujen tutkintovaatimusten mukaisia opintoja, ja opiskelu on täysin avointa kaikille ilman minkäänlaisia sisäänpääsyvaatimuksia. Toisin kuin tutkinto-opiskelu, avoin opetus on kuitenkin maksullista. Alun perin avoimen yliopiston ajatuksena oli tarjota kouluttautumismahdollisuus ennen kaikkea ei-ylioppilaille (Haltia 2012a), mutta käytännössä varsinkin tänä päivänä suurin osa

avoimen opiskelijoista on ylioppilaita ja jopa korkeakoulututkinnon suorittaneita. Monelle avoin korkeakouluopiskelu on luonteeltaan ammatillista lisäkoulutusta, aiemman tutkinnon täydentämistä tai sivistävä harrastus, mutta osa opiskelijoista opiskelee myös tutkintotavoitteisesti. (Haltia, Leskinen & Rahiala 2014.) Ammattikorkeakouluissa niin sanotut polkuopinnot mahdollistavat tutkintotavoitteisen opiskelun (Lämsä 2013). Yliopistojen kohdalla avoimen yliopiston tutkintoväylän kautta opiskelupaikka realisoituu vain harvoille, ja väylä on käytännössä toimiva vain osassa aloja (Haltia 2015).

Korkeakoulupolitiikassa on viime aikoina ohjattu aikuisia ennemminkin täydennyskoulutukseen ja avoimeen korkeakouluopetukseen eikä niinkään tutkinto-opiskelijoiksi. Varsinkin toisen samantasoisien tutkinnon suorittamista on haluttu rajata, ja aikuisia on myös pyritty ohjaamaan opiskelijavalinnoissa selkeämmin omille reiteilleen. (Haltia 2012b.) Elinikäisen oppimisen mahdollisuuksiin vaikuttavat tulevaisuudessa todennäköisesti voimakkaammin myös parhaillaan käynnissä olevat muutokset yliopistojen opiskelijavalintakäytännöissä. Ensikertalaiskiintiöt ovat yhtäältä turvaamassa mahdollisuuksia heille, joilla ei vielä ole korkeakoulututkintoa. Toisaalta, linjaukset siitä, että opiskelijavalinnoissa aiempaa enemmän tukeuduttaisiin ylioppilastutkintoon ja vähennettäisiin erilaisten valintakokeiden merkitystä (ks. OKM 2016: 37), näyttävät ei-ylioppilaiden näkökulmasta mahdollisuuksia kaventavana toimintapolitiikkana.

Tutkimuskysymykset ja aineisto

Tarkastelemme artikkelissa ei-ylioppilastaustaisia opiskelijoita ja heidän opiskelukokemuksiaan. Empiirisenä aineistona käytämme tuoretta Eurostudent VI -aineistoa, jonka avulla vertailemme ylioppilaiden ja ei-ylioppilaiden taustoja ja opiskelukokemuksia toisiinsa. Etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Keitä ovat korkeakoulujen ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat?
2. Missä korkeakoulutuksen kentillä ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat opiskelevat?
3. Miten tyytyväisiä ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat ovat omaan koulutusohjelmaansa ja millaisia opiskelukokemuksia heillä on?

Eurostudent VI -aineisto on 2.3.–15.6.2016 kerätyn verkkokyselyn pohjalta muodostettu tilastoaineisto, joka perustuu 23900 henkilöä käsittävään lähtöotokseen. Vastaajina on 7318 korkeakouluopiskelijaa, joista 3756 (51 %) on yliopisto-opiskelijoita ja 3624 (49 %) ammatti-korkeakouluopiskelijoita. Kyselyssä on laajasti selvitetty opiskelijoiden elämäntilanteeseen ja opintoihin liittyviä asioita, ja tässä tarkastelussa käytämme lähinnä opiskelijoiden taustoja kuvaavia muuttujia sekä erityisesti kysymyksiä, jotka liittyvät opiskelijoiden opintotyytyväisyyteen sekä kokemuksiin opiskelusta. Analyysimenetelminä on käytetty pääasiassa rishtiintaulukointeja sekä yksisuuntaista varianssianalyysia. Analyysien tekemisessä on käytetty Tilastokeskuksen määrittämää painokerrointa, joka korjaa aineistossa olevia vääristymiä.

Viisi opiskelijaryhmää

Aiemman tutkimuksen pohjalta tiedämme, että ei-ylioppilastaustaisten opiskelijoiden joukossa on eri-ikäisiä ja ehkä monipolvisenkin koulutuspolun kautta korkeakouluun tulleita. Siksi halusimme tehdä aiemman koulutuspolun mukaan ryhmittelyn, jonka avulla voisimme vertailla erilaisten opiskelijoiden kokemuksia toisiinsa. Keskeisenä opiskelijoiden koulutustaustaa koskevana tekijänä halusimme tarkastella ennen kaikkea sitä, onko henkilöllä ylioppilastutkintoa vai onko hän suorittanut mahdollisen toisen asteen tutkintonsa ammatillisessa oppilaitoksessa. Toisena tekijänä halusimme kuitenkin ottaa huomioon myös sen, onko henkilöllä toisen asteen koulutuksen lisäksi aiempaa tutkintoa korkeakoulusta.

Eurostudent-aineiston muuttujien avulla ei pystytä luomaan aukotonta kuvaa opiskelijoiden koulutuspolusta, mutta muutamaa koulutustaustaa koskevaa muuttujaa yhdistelemällä päädyimme viisiluokkaiseen ryhmittelyyn. Ryhmittelyyn päätettiin valita ne vastaajat, jotka kertoivat suorittaneensa toisen asteen tutkintonsa Suomessa.¹ Tästä joukosta 76 % kertoi suorittaneensa toisen asteen tutkintonsa lukiossa, 19 % ammatillisessa oppilaitoksessa ja 5 % muulla tavoin, eli esim. aikuislukiossa, aikuisille suunnatuissa ammatillisissa opinnoissa tai oppisopimuskoulutuksena.

Jotta saisimme tarkemmin selville koulutustaustojen erilaisuuden ja ryhmiteltyä vastaajia tämän perusteella eri luokkiin, tarkastelimme ristiintaulukoimalla toisen asteen tutkinnon suorituspaikkaa koskevan muuttujan sekä kysymyksen, jossa kysyttiin henkilön viimeksi suorittamaa tutkintoa. Näiden tietojen avulla jaoimme vastaajat viiteen eri ryhmään. Suurimman ryhmän muodostivat ne opiskelijat, joilla oli pelkästään ylioppilastutkinto eikä muuta koulutusta tämän lisäksi (n=2247). Toiseksi suurin ryhmä olivat ne opiskelijat, joilla

¹ Kysymyksessä, jossa vastaajaa pyydettiin kertomaan, onko hänellä toisen asteen tutkinto, kertoi 16 % kysymykseen vastanneista suorittaneensa toisen asteen tutkintonsa ulkomailla, joten heillä ei ole kokemusta suomalaisesta toisen asteen koulutuksesta. Tällä perusteella päädyimme jättämään heidät pois tarkastelustamme. Toinen rajaus tehtiin niiden vastaajien kohdalla, jotka kertoivat, ettei heillä ole toisen asteen koulutusta. Vastaajista melkein 400 henkilöä eli noin 6 % kysymykseen vastanneista oli valinnut tämän vaihtoehdon, mikä oli yllättävän suuri osuus. Tämän ryhmän tulkinta on ongelmallinen, ja tutkiessamme heidän vastauksiaan kyselyn muihin kysymyksiin, havaitsimme että noin puolet kertoi käyneensä viimeksi koulua ulkomailla. Tällä perusteella päätimme jättää myös tämän ryhmän tarkastelumme ulkopuolelle.

oli ylioppilastutkinnon lisäksi jotakin korkeakoulutusta, kuten alempi tai ylempi korkeakoulututkinto (n=1489). Kolmanneksi suurin ryhmä muodostui heistä, joilla oli pelkästään toisen asteen ammatillinen tutkinto (n=874). Tähän ryhmään luettiin myös ne, joilla oli jokin muu tutkinto, kuten opistoasteen ammatillinen tutkinto. Neljäntenä erotimme ryhmän, joilla oli sekä ylioppilastutkinto että ammatillinen toisen asteen (tai muu) tutkinto (n=620). Nämä opiskelijat olivat lukion ja ammatillisen taustansa mukaan tavallaan kahden maailman välissä. Heidän joukossaan oli niitä, jotka olivat suorittaneet ammatillisen tutkinnon lukion jälkeen, mutta myös kaksoistutkinnon suorittaneita sekä erilaisten aikuissovellusten kautta ylioppilastutkinnon suorittaneita. Kaikkein pienin ryhmä muodostui niistä opiskelijoista, joilla oli ammatillinen tutkinto ja sen lisäksi jokin muu, korkeakoulutasoinen tutkinto (n=204).

Taulukko 1. Opiskelijoista aiemman koulutuksen mukaan tehty ryhmittely

	YLIOPPILAAT / toisen asteen tutkinto lukiota	EI-YLIOPPILAAT / toisen asteen tutkinto ammatillisesta oppilaitoksesta	
on suorittanut korkeakoulututkinnon	korkeakouluttautuneet ylioppilaat (n=1489)	korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat (n=204)	
ei korkeakoulututkintoa	pelkät ylioppilaat (n=2247)	kahden maailman väliset (n=620)	pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet (n=874)

Selkeästi ylioppilastaustaisia ryhmiä ovat siis *pelkät ylioppilaat* sekä *korkeakouluttautuneet ylioppilaat*. Ei-ylioppilastaustaisia taas ovat *pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet* sekä *korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat*. Pelkkien ylioppilaiden sekä pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden lisäksi on ryhmä, jotka ovat ammatillisten opintojen jälkeen käyneet lukion tai vaihtoehtoisesti hankkineet ylioppilastutkinnon jälkeen ammatillisen tutkinnon tai suorittaneet toisen asteen tutkintonsa ammatillisessa oppilaitoksessa tehden kaksoistutkinnon. Tämän ryhmän nimesimme kahden *maailman välisiksi*, koska heillä on kokemusta sekä ammatillisesta että yleissivistävästä toisen asteen koulutuksesta. Taulukossa 1 on kuvattu näiden ryhmien taustatietoja.

Taulukko 2. Eri ryhmiin kuuluvien opiskelijoiden taustatietoja (prosenttiosuudet)

		Pelkät ylioppilaat %	Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet %	Kahden maailman väliset %	Korkea-kouluttautuneet ylioppilaat %	Korkea-kouluttautuneet ei-ylioppilaat %	Yht. %
Sukupuoli	Nainen	51,0	49,7	57,3	59,1	54,2	54,0
	Mies	49,0	50,3	42,7	40,9	45,8	46,0
Ikä	alle 22	32,5	14,0	10,8	0,8	0,0	18,0
	22-24	40,4	23,8	25,1	16,9	4,0	28,0
	25-29	17,4	22,6	28,7	37,1	19,4	25,3
	30 tai yli	7,1	39,3	35,5	45,3	76,7	28,7
Onko lapsia	Ei lapsia	96,0	68,1	73,7	76,7	41,0	81,8
	On lapsia	4,0	31,9	26,3	23,3	59,0	18,2
Kielitaito*	Yksi kieli	27,0	44,2	34,2	26,0	48,8	31,0
	Kaksi kieltä	50,8	45,3	51,6	49,8	37,5	49,3
	Kolme kieltä tai enemmän	22,2	10,4	14,1	24,2	13,7	19,6
Opiskelun päätoimisuus	Päätoiminen	95,5	85,6	84,3	71,2	50,0	84,3
	Sivutoiminen	4,5	14,4	15,7	28,8	50,0	15,7
Vanhempien koulutus	Äidillä korkeakoulutus	47,3	20,5	34,4	42,4	16,2	39,2
	Isällä korkeakoulutus	43,4	19,1	30,4	39,7	20,4	36,2

* Kyselylomakkeen kysymys: Kuinka monessa kielessä (mukaan lukien äidinkielenä) arvioit kirjalliset ja suulliset taitosi (erittäin) hyväksi?

Miltei kaikissa ryhmissä sukupuolijakauma on naisvoittainen. Erityisesti korkeakouluttuneiden ryhmissä, samoin kuin kahden maailman välisessä ryhmässä on enemmän naisia. Hyvin lievä miesenemmistö on pelkän ammatillisen oppilaitoksen käyneissä, joissa sukupuolijakauma on käytännössä tasan. Jos verrataan ei-ylioppilastaustaisia ryhmiä vastaavan tasoisen koulutuksen suorittaneisiin ylioppilaisiin, havaitaan myös, että ei-ylioppilaiden ryhmissä on miesten osuus hieman suurempi.

lältään ryhmät eroavat toisistaan hyvin selvästi. Pelkät ylioppilaat ovat kaikkein nuorin ryhmä. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet ja kahden maailman väliset ovat seuraavaksi nuorimmat ryhmät. Kaksi korkeakoulutusta jo aiemmin hankkinutta ryhmää ovat iältään selvästi vanhempia. Erityisesti korkeakouluttuneiden ei-ylioppilaiden ryhmä, jossa yli kolme neljäsosaa on 30 vuotta täyttäneitä, on leimallisesti aikuisopiskelijoiden ryhmä. Tämä heijastuu siihen, että selvästi yli puolella tämän ryhmän opiskelijoista on myös lapsia. Edelleen ryhmien välisiä eroja elämäntilanteessa kuvaa, että puolet korkeakouluttuneista ei-ylioppilasta mieltää opiskelunsa osa-aikaiseksi, kun taas kaikissa muissa ryhmissä selvästi yli puolet pitää opiskeluaan päätoimisena. Erityisesti pelkkien ylioppilaiden ryhmässä lähes kaikki mieltävät itsensä päätoimisiksi opiskelijoiksi.

Kun katsotaan eri ryhmiin kuuluvien vanhempien koulutusta, huomataan että ei-ylioppilaiden vanhemmat ovat muita harvemmin suorittaneet korkeakoulututkintoja. Kahden maailman väliset sijoittuvat tässä välimaastoon. Toisen asteen koulutukseen siirtyessään opiskelijat ovat siis tehneet ratkaisuja, jotka näyttäytyvät koulutuksen periytyvyyttä uusintavina valintoina. Ei-ylioppilaat myös arvioivat kielitaitonsa ylioppilaita heikommaksi. On kuitenkin huomattava, että ylioppilaistakin jopa hieman yli neljäsosa arvioi, ettei osaa oman äidinkielsä lisäksi mitään muuta kieltä hyvin. Ryhmien väliset erot ovat kuitenkin selvät, ja korkeakouluttautuneiden ei-ylioppilaiden ryhmässä melkein puolet kokee, ettei äidinkielsä lisäksi hallitse muita kieliä.

Ryhmät suhteutuvat toisiinsa siten, että ei-ylioppilaiden ryhmät (sekä toisen asteen että korkeakoulutuksen hankkineet) ovat vanhempia, perheellistyneempiä, mieltävät opiskelunsa useammin sivutoimiseksi, ovat lähtöisin matalammasta taustasta ja arvioivat oman kielitaitonsa heikommaksi kuin vastaavat ylioppilaiden ryhmät. Jos taas verrataan toisen asteen tutkinnon (pelkän lukion tai pelkän ammatillisen tutkinnon) suorittaneita korkeakoulututkinnon suorittaneisiin, havaitaan, että korkeakoulutetut ovat vanhempia, perheellistyneempiä, useammin sivutoimisia opiskelijoita, lähtöisin matalammasta taustasta ja omaavat paremman kielitaidon.

Ei-ylioppilaat korkeakoulujärjestelmässä

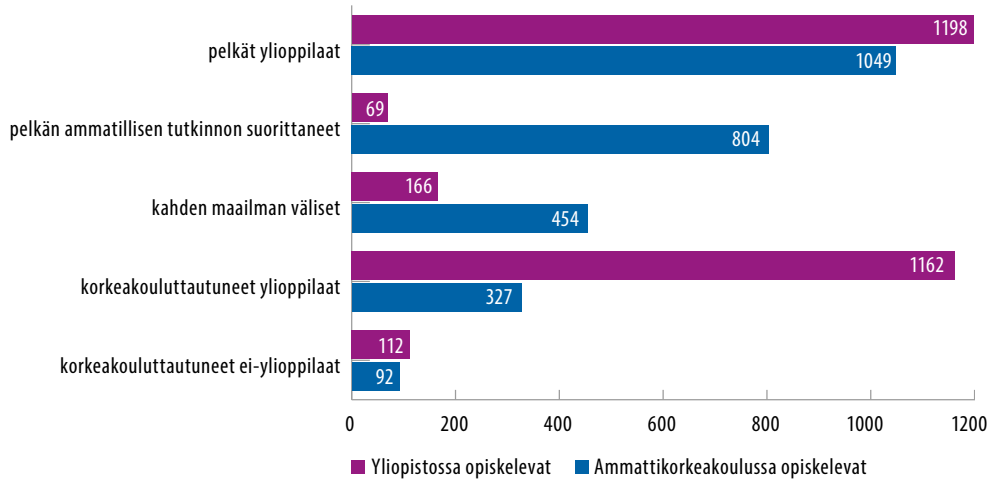
Koulutustaustalla on selvä yhteys siihen, opiskellaanko yliopistossa vai ammattikorkeakoulussa. Taulukossa 3 on kuvattu eri opiskelijaryhmien osuudet yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Taulukko 3. Opiskelijaryhmien osuudet yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista

	Yliopisto	Ammattikorkeakoulu	Yhteensä
Pelkät ylioppilaat	44,3 %	38,5 %	41,4 %
Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet	2,5 %	29,5 %	16,1 %
Kahden maailman väliset	6,1 %	16,7 %	11,4 %
Korkeakouluttautuneet ylioppilaat	42,9 %	12,0 %	27,4 %
Korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat	4,1 %	3,4 %	3,8 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

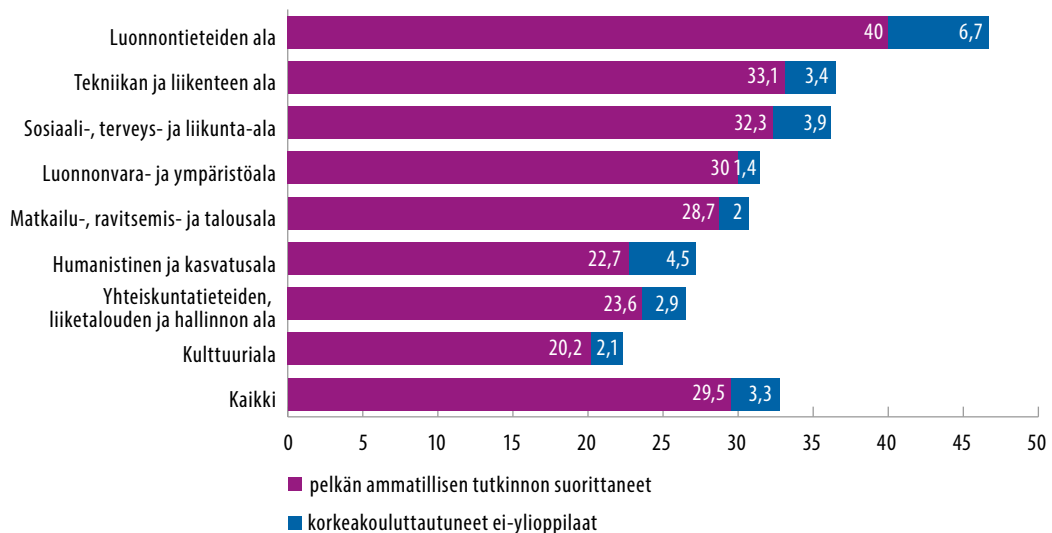
Yliopistossa opiskelevissa ylivoimainen enemmistö on ylioppilastaustaisia, ja ei-ylioppilastaustaisten (pelkän ammatillisen oppilaitoksen käyneiden sekä korkeakoulutettujen ei-ylioppilaiden) osuus on yhteensä 7 %. Ammattikorkeakouluopiskelijoissa ei-ylioppilastaustaisia on selvästi enemmän, ja heidän osuutensa on yhteensä 33 %. Tässä näkyy korkeakoulutuksen eri sektoreiden välinen ero siinä, että ammattioppilaitostaustasta tuleville ammattikorkeakoulut näyttäytyvät selvästi yliopistoja avoimempina ympäristönä. Kuviossa 1 on kuvattu aineistossa olevien eri koulutustaustaisten ryhmien lukumäärät yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet opiskelevat lähes aina ammattikorkeakoulussa. Myös kahden maailman väliset erottuvat siinä, että he opiskelevat selvästi useammin ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossa. Pelkän lukion suorittaneita opiskelee sekä yliopistossa että ammattikorkeakoulussa, mutta kuitenkin hieman enemmän yliopistossa. Korkeakoulutetuista ryhmistä ylioppilaat opiskelevat selvästi useammin yliopistossa, kun taas korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat opiskelevat kummallakin korkeakoulutuksen sektorilla lähes tasapuolisesti.

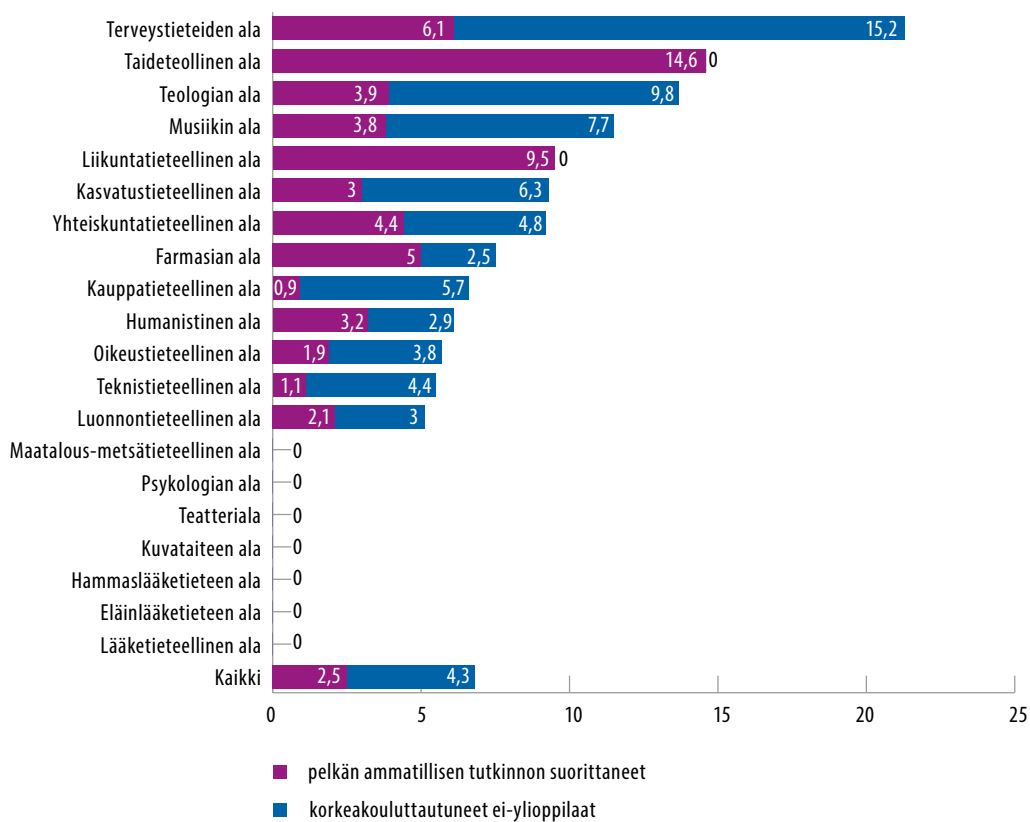
Kuvio 1. Eri koulutustaustaisten ryhmien lukumäärät yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa

Korkeakoulusektoreiden sisällä eroja on paitsi yksittäisten oppilaitosten välillä, etenkin eri alojen välillä. Kuvioissa 2 ja 3 on esitetty ei-ylioppilastaustaisten opiskelijoiden osuudet eri opintoaloilla, mutta koska alat etenkin yliopistoissa ovat keskenään hyvin erikokoisia, perustuvat prosentuaaliset osuudet joidenkin alojen kohdalla hyvin pieniin lukumääriin.

Kuvio 2. Ei-ylioppilastaustaisten opiskelijaryhmien prosenttiosuudet ammattikorkeakoulun eri opintoaloilla

Kuten kuviosta 2 havaitaan, on kaikilla ammattikorkeakoulujen aloilla jonkin verran ei-ylioppilastaustaisia opiskelijoita. Kaikilla aloilla ei-ylioppilaat ovat useimmiten pelkän ammatillisen tutkinnon aiemmin suorittaneita. Erityisesti luonnontieteiden ala näyttää olevan avoin myös ammatillista polkua edenneille, sillä lähes puolet alan opiskelijoista on ei-ylioppilaita. Tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala ovat myös muihin verrattuna muita avoimempia. Kulttuurialalla ei-ylioppilastaustaisten osuus on kaikkien pienin eli yhteensä alle neljäsosa opiskelijoista.

Kuvio 3. Ei-ylioppilastaustaisten opiskelijaryhmien osuudet yliopiston eri opintoaloilla

Yliopistoissa ei-ylioppilastaustaisten opiskelijoiden osuudet ovat huomattavasti pienemmät kuin ammattikorkeakouluissa, ja myös alojen väliset erot ovat suuremmat. Kaikkein eniten ei-ylioppilastaustaisia opiskelijoita on terveystieteiden alalla, jossa hieman yli viidesosa opiskelijoista on tullut opiskelemaan ammatillisen polun kautta. Myös taideteollisella alalla, teologiassa, musiikissa, liikuntatieteessä sekä kasvatustieteellisellä ja yhteiskuntatieteellisellä alalla on keskimääräistä enemmän ei-ylioppilastaustaisia opiskelijoita.

Yliopistoissa on kuitenkin myös monia aloja, joilla ei-ylioppilastaustaisia ei aineiston perusteella ole ainuttakaan ja jotka näyttävät olevan ei-ylioppilailta täysin suljettuja. Näitä ovat eläinlääketieteellinen ala, hammaslääketiede, lääketiede, psykologia, maatalous-metsätieteellinen ala, teatteriala ja kuvataideala. Yliopistojen kohdalla havaitaan myös, että ei-ylioppilaat ovat useimmilla aloilla tulleet opiskelijoiksi pidemmän opiskelupolun kautta. Tämä näkyy erityisen selvästi terveystieteissä, teologiassa, kauppatieteissä sekä teknistieteellisellä alalla, joihin ei-ylioppilastaustaiset ovat useimmiten tulleet vasta sen jälkeen, kun ovat jo suorittaneet jonkin korkeakoulututkinnon.

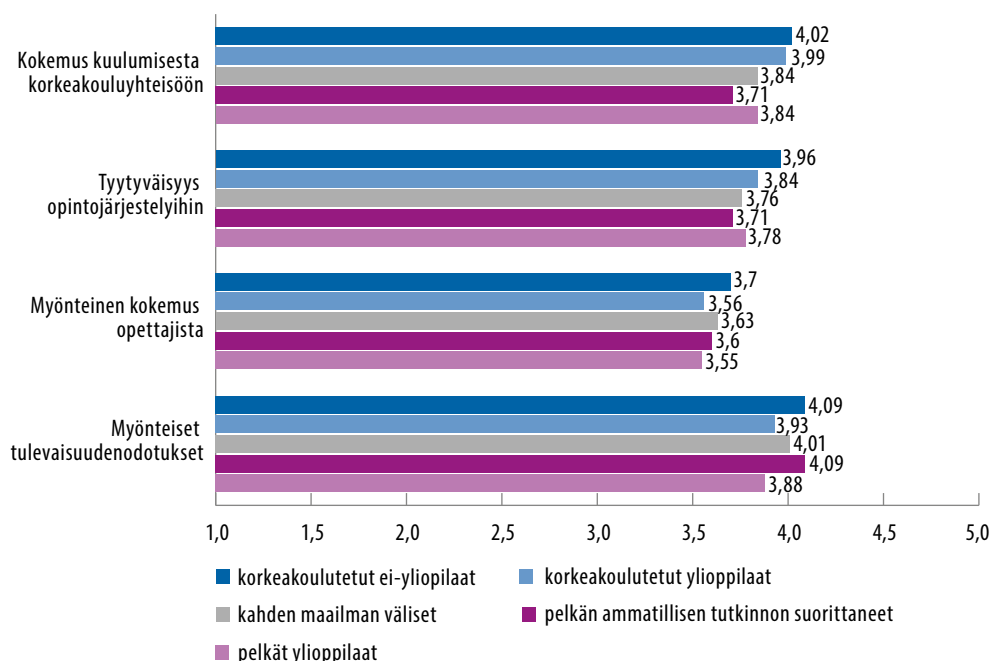
Kokemukset opinnoista

Kyselylomake sisälsi useita viisiportaisia kysymyksiä, joilla mitattiin mm. tyytyväisyyttä opintojärjestelyihin ja opetukseen, tulevaisuuden odotuksia sekä kokemusta opiskelun sopivuudesta itselle. Näiden lukuisten muuttujien antaman informaation tiivistämiseksi etsittiin niistä yhteisiä tekijöitä pääkomponenttianalyysin avulla. Sen perusteella muodostettiin summamuuttujat kuvaamaan neljää opiskelun kokemuksiin liittyvää teemaa (ks. taulukko 4).

Taulukko 4. Opiskelukokemuksista muodostetut summamuuttujat

Summamuuttuja	Muuttujat	Cronbach's Alpha
Tyytyväisyys opintojärjestelyihin	Kurssivalikoiman laajuus Hallintohenkilökunnan asenne opiskelijoita kohtaan Koulutuksen sisältö Opetuksen laatu Opintojen aikataulut ja järjestelyt Opiskeluympäristö	,779
Myönteinen kokemus opettajista	Opinto-ohjaus Opetushenkilöstön asenne opiskelijoita kohtaan Opettajani innostavat minua Opettajat välittävät siitä, miten edistyn opinnoissani	,733
Myönteiset tulevaisuuden odotukset	Suhtaudun luottavaisesti tulevaisuuteeni Valitsemallani alalla on tulevaisuudessa hyvä työtilanne Uskon työllistyväni vuoden sisällä valmistumisestani Minulla on hyvät mahdollisuudet työllistyä omalle koulutusallalle vuoden sisällä valmistumisestani Uskon saavani koulutustasoani vastaavaa työtä kolmen vuoden sisällä valmistumisestani	,912
Kokemus kuulumisesta korkeakoulu yhteisöön	Minusta tuntuu usein siltä, että korkeakouluopiskelu ei sovi minulle [käänteinen verrattuna muihin] Joskus mietin, oliko opiskelu oikea valinta [käänteinen verrattuna muihin]	,713

Alkuperäisestä lomakkeesta kysymykset käännettiin toisin päin niin, että asteikolla vaihtoehto 1 on kaikkein negatiivisin ja vaihtoehto 5 kaikkein positiivisin. Yksisuuntaisella varianssianalyysillä tutkittiin, eroavatko eri ryhmien kokemukset opinnoista toisistaan. Koska kaikkien summamuuttujien kohdalla oletus varianssien yhtäsuuruudesta ei toteutunut, käytettiin tilastollisena testinä analyysissä Welchin testiä. Kuviossa 1 on kuvattu summamuuttujien keskiarvot eri ryhmien kohdalla.

Kuvio 4. Opiskelukokemuksia kuvaavien summamuuttujien keskiarvot opiskelijaryhmittäin (1=kielteinen kokemus, 5=myönteinen kokemus)

Kokemus kuulumisesta korkeakouluuyhteisöön: Welch's F(4; 1119,697)=49,759; p<0,001

Tyytyväisyys opintojärjestelyihin: Welch's F(4; 1086,348)=9,253; p<0,001

Myönteinen kokemus opettajista: Welch's F(4; 1091,490)=3,378; p<0,009

Myönteiset tulevaisuudenodotukset: Welch's F(4; 1098,595)=10,077; p<0,001

Kokemus kuulumisesta korkeakouluuyhteisöön oli melko myönteinen kaikissa ryhmissä, mutta kaikkein voimakkain se oli niiden ryhmien kohdalla, joilla oli jo ennestään jokin korkeakoulututkinto. Sen sijaan pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet kokivat vähiten kuuluvansa korkeakouluuyhteisöön, ja myös eri ryhmien parittaisten vertailujen² perusteella juuri tämä ryhmä erosi selvästi muista. Tulos heijastelee sitä, että ne opiskelijat, jotka

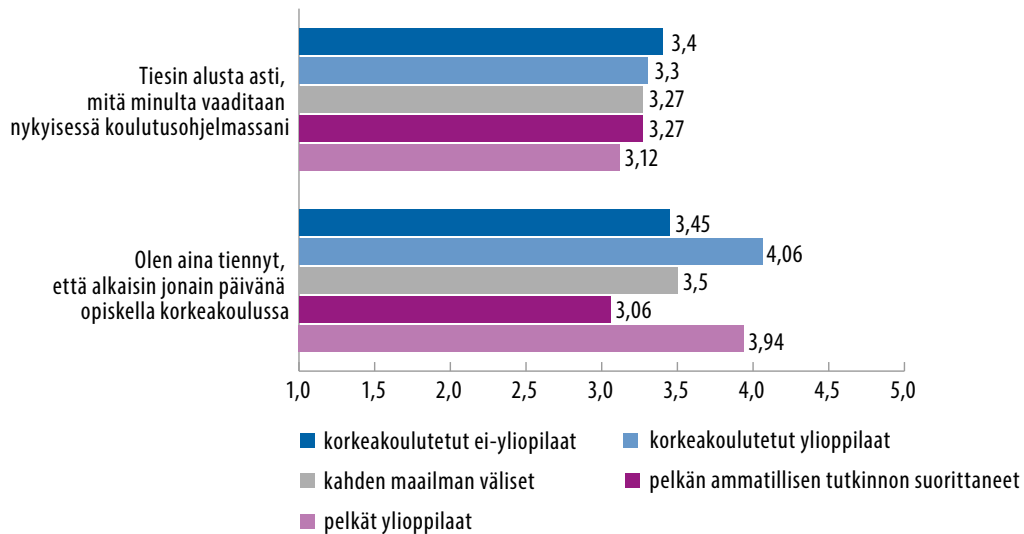
² Post hoc -testinä käytettiin Games-Howellin testiä.

ovat tulleet korkeakoulutukseen pelkän toisen asteen ammatillisen tutkinnon varassa, tuntevat eniten vierautta korkeakouluuyhteisössä. Ne taas, joilla on jo aiempaa kokemusta korkeakouluopiskelusta, kokevat korkeakouluuyhteisön itselleen kaikkein kotoisimmaksi ympäristöksi.

Tyytyväisyys opintojärjestelyihin oli myös keskimäärin melko korkea, mutta vähäisin se oli pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneilla. Korkeimmat arvot olivat niillä, jotka olivat hankkineet jo jonkin korkeakoulututkinnon, ja parittaisten vertailujen perusteella juuri nämä korkeakoulutettujen ryhmät erosivat merkittävästi muista ryhmistä. Myönteinen kokemus opettajista oli summamuuttuja, jossa keskiarvot olivat hieman matalammat kuin muiden summamuuttujien kohdalla. Myönteisin kokemus näyttää olleen korkeakoulutautuneilla ei-ylioppilailta, mutta ryhmien väliset erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Tulevaisuudenodotukset olivat keskimäärin hyvin korkeat. Myönteiset tulevaisuudenodotukset olivat kaikkien voimakkaimmat ei-ylioppilaiden ryhmissä, eli sekä pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneilla että korkeakoulutautuneilla ei-ylioppilailta. Erittäin merkittävästi toisistaan erosivat pelkän ylioppilastutkinnon ja pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ryhmät. Tulos näyttää olevan yhteydessä siihen, että ammattikorkeakoulujen opiskelijoilla kokonaisuudessaan odotukset tulevaisuuden ja omien työllistymisnäkymien suhteen olivat merkittävästi myönteisemmät kuin yliopisto-opiskelijoilla.

Näiden summamuuttujien lisäksi tarkastellaan vielä kahta yksittäistä muuttujaa, jotka ovat mielenkiintoisia suhteessa ei-ylioppilastaustaisiin opiskelijoihin (ks. kuvio 5). Väittämässä ”Tiesin alusta asti, mitä minulta vaaditaan nykyisessä koulutusohjelmassani” ryhmien keskiarvot ovat hieman yli kolmen, joten opintojen alussa opiskelijoilla vaikuttaisi yleisesti olevan jonkin verran orientointivaikeuksia. Näyttää siltä, että korkeakoulutautuneet ei-ylioppilaat tietävät parhaiten, mitä opinnoissa vaaditaan, ja pelkät ylioppilaat puolestaan heikoiten. Tarkemmin katsottuna paljastuukin, että pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneet on ainut ryhmä, joka kaikissa parittaisissa vertailuissa eroaa merkittävästi muista ryhmistä. He ovat ryhmä, joilla on kaikkein eniten ongelmia orientoitumisessa opintoihin, ja voidaankin kysyä, onko lukio onnistunut varustamaan näitä nuoria ylioppilaita sellaisilla taidoilla, joita korkeakouluopiskelussa tarvitaan.

Kuvio 5. Opiskelukokemuksia kuvaavien väittämien keskiarvot opiskelijaryhmittäin (1= täysin eri mieltä; 5= täysin samaa mieltä)

Olen aina tiennyt, että alkaisin jonain päivänä opiskella korkeakoulussa: Welch's $F(4; 1121,740)=9,965; p<0,001$

Tiesin alusta asti, mitä minulta vaaditaan nykyisessä koulutusohjelmassani: Welch's $F(4; 1091,994)=114,161; p<0,001$

Väittämä ”Olen aina tiennyt, että alkaisin jonain päivänä opiskella korkeakoulussa” erottelnee eri ryhmiä kaikkein selkeimmin toisistaan. Ylioppilastaustaiset opiskelijat ovat kaikkein voimakkaimmin aina tienneet jonain päivänä olevansa korkeakouluopiskelijoita, kun taas kaikkein vähiten tähän ovat uskoneet pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet. Tämä tulos puhuu sen puolesta, että ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat eivät ole aina suinkaan suunnitelleet opintoja korkeakoulussa, vaan ovat päätyneet korkeakoulutukseen vasta uusien valintojen ja pohdintojen myötä. Ajatus lisäkouluttautumisesta korkeakoulutuksessa on muodostunut vasta esimerkiksi muiden opintojen, työelämästä syntyneiden tarpeiden tai muiden elämäkokemusten kautta. Kouluttautumismahdollisuuksien todellinen avoimuus ja mahdollisuudet edetä erilaisia polkuja ovat siis erityisen tärkeitä juuri tämän ryhmän kannalta.

Yhteenvetoa ja pohdintaa

Artikkelissa tarkastellaan ei-ylioppilastaustaisia korkeakouluopiskelijoita, heidän taustojaan sekä kokemuksiaan opiskelusta. Vertailu ainoastaan sen perusteella, onko henkilöllä ylioppilastutkinto vai ei, olisi ollut liian yksinkertaistava ja kadottanut opiskelijoiden muuhun koulutustaustaan liittyvää tietoa, joten aineiston käsittelyssä päädyttiin jaottelemaan opiskelijat viiteen eri ryhmään. Tässä ryhmittelyssä otettiin huomioon paitsi toisen asteen tutkinto myös se, oliko opiskelijalla aiemmin hankittu korkeakoulututkinto.

Ryhmittelyssä selkeästi ylioppilastaustaisia olivat *pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneet* sekä *korkeakouluttautuneet ylioppilaat*. Näihin ryhmiin lukeutuvat ovat niitä, jotka ovat aikanaan sosiaalistuneet lukion kulttuuriin ja tehneet valintojaan sen ohjaamina. Selkeästi ei-ylioppilaita puolestaan olivat *pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet* sekä *korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat*. Heillä oli taustallaan ammatillinen tutkinto ja heidän voidaan ajatella sosiaalistuneen ammatillisen koulutuksen käytäntöihin ja kulttuureihin. Lisäksi omana ryhmänään olivat ne, jotka olivat sekä ylioppilaita että toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneita. Heidät nimettiin *kahden maailman välisiksi*, koska heillä oli kokemusta sekä lukiosta että ammatillisesta koulutuksesta. Korkeakouluttautuneiden ryhmät erosivat toisen asteen tutkinnon suorittaneiden ryhmistä siten, että he olivat jo sosiaalistuneet korkeakoulutukseen ja heillä oli sitä kautta hankittuna sellaisia pääomia, mitä muilla ryhmillä ei ollut.

Ryhmät erosivat toisistaan taustoiltaan ja elämäntilanteiltaan siten, että ei-ylioppilaiden ryhmät (sekä toisen asteen että korkeakoulutuksen hankkineet) olivat vanhempia, perheellistyneempiä, katsoivat itsensä useammin sivutoimisiksi opiskelijoiksi sekä olivat lähöisin matalammasta taustasta kuin vastaavat ylioppilaiden ryhmät. Korkeakouluttautuneiden ryhmät olivat niin ikään vanhempia, perheellistyneempiä, opiskelivat useammin sivutoimisesti sekä olivat lähöisin matalammasta taustasta kuin vastaavat toisen asteen tutkinnon suorittaneiden ryhmät. Korkeakouluttautuneet ja erityisesti korkeakouluttautuneet ei-ylioppilaat siis edustivat muihin ryhmiin verrattuna selkeämmin aikuisopiskelijoita.

Ylioppilastutkinnon ja yliopistoon hakeutumisen välinen vahva yhteys näkyi odotettiin siinä, että ei-ylioppilaat hakeutuivat selvästi useammin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoon. Varsinkin pelkän ammatillisen tutkinnon varassa olevat päätyivät lähes aina ammattikorkeakouluun. Yliopistoon ei-ylioppilaiden koulutuspolku suuntautui todennäköisemmin vasta sitten, kun ammattikorkeakoulututkinto oli ensin suoritettu. Ammattikorkeakoulussa ei-ylioppilaita oli kaikilla opintoaloilla, mutta yliopistossa, jossa ei-ylioppilaita muutenkin on vähemmän, alojen väliset erot olivat suuret. Ei-ylioppilaat näyttivät opiskelevan tietyillä aloilla, mikä heijastelee paitsi näiden alojen houkuttelevuutta ei-ylioppilaiden silmissä, myös sitä, että osa erityisesti yliopistosektorin opintoaloista on käytännössä ylioppilastutkintoa suorittamattomien saavuttamattomissa. Ei-ylioppilaita löytyi yliopistosta erityisesti kasvatustieteen, musiikin, teologian, terveystieteen ja yhteiskuntatieteiden opinnoista. Sen sijaan eläinlääketieteellinen ala, hammaslääketiede, lääketiede, psykologia, maatalous-metsätieteellinen ala, teatteriala ja kuvataideala näyttäytyivät tämän tutkimuksen valossa ei-ylioppilailta suljettuina. Nämä ovat aloja, jotka opiskelijoiden lähtötaustan mukaan yleisestikin näyttäytyvät valikoivina ja elitistisinä (Nori 2011).

Opiskelukokemuksia tarkasteltiin artikkelissa neljän summamuuttujan ja kahden erillisen väittämän avulla. Kokemus kuulumisesta korkeakouluuyhteisöön, kuten myös tyytyväisyys opintojärjestelyihin, oli kaikkein myönteisin korkeakouluttautuneiden ryhmissä. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneilla kokemukset olivat kummallakin ulottuvuudella muihin ryhmiin verrattuna negatiivisimmat. Tulevaisuudenodotukset taas olivat kaikkein myönteisimmät ei-ylioppilastaustaisten ryhmissä, mikä heijastelee osittain sitä, että ammattikorkeakouluopiskelijat kokonaisuudessaan ovat tuleviin työllistymisnäkyimiinsä selvästi yliopisto-opiskelijoita luottavaisempia.

Ryhmien erilaiset kokemukset olivat pääosin aiemman tutkimuksen suuntaisia ja odotusten mukaisia. Pelkät ylioppilaat, jotka olivat sosiaalistuneet lukion käytäntöihin ja kulttuuriin, kokivat kuuluvansa korkeakouluuyhteisöön ja kertoivat usein, että he ovat aina tienneet opiskelevansa jonain päivänä korkeakoulussa. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneet taas kokivat vastaustensa perusteella eniten vierautta suhteessa korkeakoulutukseen ja heille korkeakoulutus ei myöskään ollut aina näyttäytynyt itsestään selvänä vaihtoehtona. Tätä ryhmää erotti kaikkein voimakkaimmin muista ryhmistä vastaus kysymykseen siitä, oliko aina tiennyt opiskelevansa korkeakoulussa. Niille opiskelijoille, joilla puolestaan oli jo ennestään kokemusta korkeakouluopiskelusta, korkeakoulu oli tuttu ympäristö ja he olivat myös kaikkien tyytyväisimpiä opintojärjestelyihin. Korkeakoulutettujen kokemukset näyttivät olevan samansuuntaisia sekä ylioppilas- että ei-ylioppilastaustaisten ryhmissä, joten kokemus korkeakoulutuksesta nousi näiden ryhmien kohdalla hallitsevammaksi suhteessa toisen asteen koulutukseen.

Ei-ylioppilastaustaisten opiskelu erityisesti ammattikorkeakoulusektorilla selittyy yhtäältä sillä, että ei-ylioppilastaustaisten sisäänpääsy yliopistosektorille on huomattavan vaikeaa. Näin on varsinkin jos hakijalla ei ole aiemman koulutuksensa kautta mahdollisuutta hakeutua erillisvalinnoissa, ja opiskelupaikkaa on haettava päävalinnassa (Haltia ym., arvioitavana; Nori 2011). Toisaalta ei-ylioppilastaustaisten opiskelua ammattikorkeakouluissa voidaan selittää sillä, että ei-elitistinen korkeakouluinstituutio olisi ”sopivampi” ja tarjoaisi ”miellyttävämmän” opiskelukokemuksen epätyypillisen taustan omaaville opiskelijoille (Reay, David & Ball 2001). Näiden tekijöiden tutkimiseksi olisi kuitenkin tarkasteltava instituutioiden kulttuureja ja opiskelijoiden henkilökohtaisia kokemuksia, jolloin tarvitaan laadullista, voimakkaammin yksilöllisiin ja yhteisöllisiin näkökulmiin pureutuvaa tutkimusta.

Koulutuspolitiikan kannalta tämän artikkelin tulokset antavat aihetta pohtia sitä, miten korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa jatkossa turvataan mahdollisuudet myös niille potentiaalisille hakijoille, joilla ei ole ylioppilastutkintoa. Ammattikorkeakoulujen kohdalla ei-ylioppilailta näyttää olevan hyvät mahdollisuudet opiskeluun, mutta yliopistoissa ei-ylioppilastaustaiset ovat suhteellisen pieni marginaalinen ryhmä, ja erityisesti tietyillä aloilla ei-ylioppilastaustaisten mahdollisuudet sisäänpääsyyn ovat hyvin rajalliset. Suomalaisen koulutuspolitiikan tavoitteena on ollut niin sanottujen koulutuksellisten umpiperien poistaminen. On haluttu mahdollistaa koulutussektorilta ja koulutusasteelta toiselle siirtyminen. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta on pyritty lisäämään sillä, että ne antavat laaja-alaisen pätevyyden jatko-opintoihin. Tuloksemme antavat kuitenkin aiheen pohtia ovatko mahdollisuudet koulutuksellisiin siirtymiin ja etenemiseen ammatillisella taustalla käytännössä rajautuneet vain tietyille suhteellisen harvoille korkeakoulutuksen kentille?

Kysymys joustavasta ja moninaisista opintopolkuja sisältävästä opintoväylästä aina perusasteelta korkeakouluopintoihin ja korkeakoulutuksen eri sektoreille ja aloille on periaatteellisesti tärkeä. Ei-ylioppilaiden ammatillisen koulutuksen kautta kulkeva koulutuspolku on usein myös se väylä, joka rikkoo koulutuksen periytyvyyden kaavaa. Se on väylä, jonka kautta monet matalan sosioekonomisen taustan omaavat, ei-akateemisten tai matalammin koulutettujen vanhempien lapset ovat päässeet osallisiksi korkeakoulutuksesta. Tämä on merkittävä asia koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta. Sen arvoa ei vähennä myöskään se seikka, että monet ammatillisen tutkinnon suorittaneet tulevat korkeakoulutukseen vasta aikuisina. Kuten ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat kyselyssä toivat esiin, korkeakouluopiskelu ei aina ole ollut heille itsestään selvä valinta. Mahdollisuuksien säilyminen avoimena myös epätyypillisen polun kulkijoille on tärkeää paitsi yksilöiden kannalta, myös pohjoismaisen tasa-arvoa korostavan elinikäisen oppimisen periaatteen näkökulmasta.

LÄHTEET

- Alho-Malmelin, M. 2010. Avointa väylää maisteriksi. Tutkimus avoimessa yliopistossa opiskelleista ja väylä kautta korkeakouluun tulleista opiskelijoista. Turun yliopiston julkaisu 300.
- Ball, S., Maguire, M. & Macrae, S. 2000. Choice, Pathways and Transitions Post 16: new youth, new economies in the global city. London: Farmer.
- Brooks, R. 2006. Young graduates and lifelong learning: The Impact of Institutional Stratification. *Sociology*, 40 (6), 1019–1037.
- Haltia, N. 2012a. Yliopiston reunalla. Tutkimus suomalaisen avoimen yliopiston muotoutumisesta. Turun yliopiston julkaisu C 352.
- Haltia, N. 2012b. Vähäistä hyväksilukua ja ketjutettuja tutkintoja: Aikuinen yliopisto-opiskelija 2000-luvun koulu-tuspoliittisessa diskurssissa. *Kasvatus* 43 (5), 376–487.
- Haltia, N. 2015. Avoimen yliopiston väylä siltana avoimen ja tutkintokoulutuksen välillä. *Kasvatus & Aika* 3/2015. (Verkkajulkaisu: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=705)
- Haltia, N., Jauhiainen, A. & Isopahkala-Bouret, U. (arvioitavana) Epätavallista reittiä korkeakoulutukseen – ei-ylioppilastaustaisten hakijoiden taustat ja sisäänpääsy korkeakoulutukseen.
- Haltia, N., Leskinen, L. & Rahiala, E. 2014. Avoimen yliopiston opiskelijamuotokuva 2010-luvulla: Opiskelijoiden taustojen, motiivien ja koettujen hyötyjen tarkastelua. *Aikuiskasvatus* 34 (4), 224–258.
- Herranen, J. & Souto, A-M. 2016. Vapaus valita toisin? Ammatillinen koulutus koulutusmyönteisten nuorten kunnianhimoisena valintana. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.) Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. *Kasvatustieteiden tutkimuksia* 73, 195–226.
- Ingram, N. 2009. Working-class boys, educational success and the misrecognition of working-class culture. *British Journal of Sociology of Education* 30 (4), 421–434.
- Isopahkala-Bouret, U. 2015. 'It's Considered a Second Class Thing': The Differences in Status between Traditional and Newly Established Higher Education Credentials. *Studies in Higher Education*, 40 (7), 1291–1306.
- Jalava, M. 2013. The Finnish Model of Higher Education Access. Does Egalitarianism Square With Excellence? In H.-D. Meyer, E.P. St John, M.Chankseliani & L. Uribe (Eds.) *Fairness in Access to Higher Education in a Global Perspective: Reconciling Excellence, Efficiency and Justice*, Sense Publishers, 79–94.
- Jauhiainen, A. 2002. Työväen lasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset. Turun yliopiston julkaisu, sarja C. Turku: Turun yliopisto.
- Jauhiainen, A. 2011. Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 111–119.
- Kivinen, O., Hedman, J. and Kaipainen, P. 2012) Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. *Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka*, 77 (5), 579–586.
- Kuusela, S. 2016. Työläisperheistä yliopistoon. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.) *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. Kasvatustieteiden tutkimuksia* 73, 155–193.
- Käyhkö, M. 2015. Working-class girls in a foreign land. Social class and settling into university in a cross-cultural context between two cultures. *Gender and Education* 27 (4), 445–460.
- Lämsä, A. 2013. Avoimen ammattikorkeakoulun tutkintotavoitteinen polkuopiskelija: opiskelukokemukset ja opiskelun merkitys opiskelijan elämäntilanteissa. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- McDonough, P. 1997. *Choosing Colleges: How Social Class And Schools Structure Opportunity*. New York: State University of New York Press.
- Nevala, A. & Rinne, R. 2012. Korkeakoulutuksen muodonmuutos. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.) *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki, 203–338.
- Niemi, H. & Isopahkala-Bouret, U. 2015. Persistent Work for Equity and Lifelong Learning in the Finnish Educational System. *The New Educator* 11(2), 130–145. DOI: 10.1080/1547688X.2015.1026784
- Nori, H. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat – tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valitumisesta 2000-luvun alussa. Turku: University of Turku.
- Ojala, K. 2017. Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot työmarkkinoilla ja korkeakoulujärjestelmässä. Turun yliopiston julkaisu C 437.
- OKM 2014: 10. Opiskelijätutkimus 2014. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu.
- OKM 2016: 37. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu.

- OKM 2017: 25. Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.
- Piesanen, E. 2005. Yliopisto-opiskelijaksi vaihtoehtoisin poluin. Näkökulmia ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtymisestä. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimusselosteita 20. Jyväskylän yliopisto.
- Rasku, S. 2015. Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmä muutosten edessä. Ammatillisen aikakauskirjan erikoisnumero.
- Reay, D. 1998. 'Always knowing' and 'never being sure': familial and institutional habituses and higher education choice. *Journal of Education Policy* 13 (4), 519–529.
- Reay, D., Crozier, G. and Clayton, J. 2010. "Fitting in" or "standing out": working-class students in UK higher education. *British Educational Research Journal* 32 (1), 1–19.
- Reay, D., David, M. & Ball, S. 2001. Making a Difference?: Institutional Habituses and Higher Education Choice. *Sociological Research Online* 5 (4), <http://www.socresonline.org.uk/5/4/reay.html>
- Rinne, R. Haltia, N., Nori, H. & Jauhiainen, A. 2008a. Yliopiston porteilla. Aikuiset ja nuoret hakijat ja sisäänpäässeet 2000-luvun alun Suomessa. Finnish Educational Research Association. *Research in Educational Sciences* 36.
- Schuetze, H.G. & Slowey, M. 2002. Participation and exclusion: A comparative analysis of non-traditional students and lifelong learners in higher education. *Higher Education* 44, 309–327.
- Smyth, E. & Banks, J. 2012. 'There was never really any question of anything else': young people's agency, institutional habitus and the transition to higher education. *British Journal of Sociology of Education* 33 (2), 263–281.
- Stenström, M.-L., Virolainen, M., Vuorinen-Lampila, P & Valkonen, S. 2012. Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen opintourat. Koulutuksen tutkimuslaitos: tutkimusselosteita 45. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Thomsen, J.P., Munk, M.D., Eiberg-Madsen, M. & Hansen, G.I. 2013. The Educational Strategies of Danish University Students from Professional and Working Class Backgrounds. *Comparative Education Review* 57 (3), 457–480.
- Virolainen, M & Valkonen, S. 2011. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden opintourat. Teoksessa M-L. Stenström, M. Virolainen, P. Vuorinen-Lampila & S. Valkonen. Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen opintourat. Koulutuksen tutkimuslaitos: tutkimusselosteita 45. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 111–177.
- Vuorio-Lehti, M. 2006. Valkolakin viesti. Ylioppilastutkintokeskustelu Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Väitöskirja. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.

Högskolestuderande utan studentexamen

SAMMANFATTNING

I denna artikel granskas högskolestuderande som inte följt en typisk väg för att bli studerande, dvs. som inte avlagt studentexamen. Artikeln söker svar på följande frågor: (1) Vilka är studerandena vid högskolorna som saknar studentexamen? (2) Inom vilka högskoleområden studerar personerna utan studentexamen? (3) Hur nöjda är studerande utan studentexamen med sitt utbildningsprogram och hurudana erfarenheter har de av studierna? Som empiriskt material används Eurostudent VI-materialet med hjälp av vilket man jämför bakgrunder och erfarenheter för personer med och utan studentexamen.

I artikeln delades högskolestuderandena i fem grupper där man beaktade förutom examen på andra stadiet även om den studerande hade en tidigare högskoleexamen. De som uppenbart var icke-studenter hade *enbart avlagt yrkesinriktad examen* eller *var personer utan studentexamen som hade högskoleutbildning*. De som uppenbart hade studentbakgrund hade *enbart avlagt studentexamen* eller *var studenter med högskoleutbildning*. Därtill utgjordes en egen grupp av de som hade avlagt både studentexamen och yrkesexamen på andra stadiet. De ansågs ligga *mellan två världar*, eftersom de hade erfarenheter av både gymnasiet och yrkesutbildningen.

Grupperna skiljde sig från varandra i fråga om bakgrund och livssituation så att grupperna utan studentbakgrund var äldre, oftare hade familj, ansåg sig oftare studera som bisyssla samt hade en lägre socio-ekonomisk bakgrund än motsvarande grupper bland studenter. Liksom i tidigare Eurostudent-undersökningar har man märkt att personer utan studentexamen klart oftare söker sig till yrkeshögskolor än till universitet. I synnerhet personer med enbart yrkesexamen går nästan alltid vidare till en yrkeshögskola. Personer utan studentexamen söker sig mest sannolikt till universitet först efter att de avlagt yrkeshögskoleexamen. Vid yrkeshögskolorna fanns det personer utan studentexamen på alla studieområden. Vid universiteten, där det även i övrigt finns färre utan studentexamen, var däremot skillnaderna mellan områdena stora, och en del områden verkade vara helt utom räckhåll för icke-studenter.

Upplevelsen av att höra till högskolegemenskapen, liksom även tillfredsställelsen med studiearrangemangen, var bäst i båda grupperna med högskoleutbildade, där man redan hade tidigare erfarenheter av högskolestudier. Även de som avlagt enbart studentexamen,

som socialiserats vid gymnasiet förfaranden och kultur, upplevde att de hörde till högskolegemenskapen trots att de till en början hade svårt att greppa kraven inom sitt utbildningsprogram. För dem var det typiskt att studier vid en högskola alltid varit en del av deras framtidsplaner. De som avlagt enbart yrkesexamen verkade uppleva högskoleutbildningen som mest främmande, och högskoleutbildning var inte ett självklart alternativ för dem. Förväntningarna på framtiden var däremot mest positiva i grupperna med personer utan studentbakgrund.

Med tanke på utbildningspolitiken ger resultaten i denna artikel orsak att begrunda hur man framöver i högskolornas antagningar tryggar möjligheterna även för potentiella sökanden som inte har studentexamen och vars intresse för högskolestudier vaknar först i ett senare skede. Att bevara möjligheten till högskolestudier även för personer med en bakgrund i yrkesläroanstalter är viktigt inte bara för individerna, men även med tanke på den nordiska principen om livslångt lärande som framhäver jämlikheten.

Non-upper secondary school graduates in higher education

ABSTRACT

This article examines students who have entered higher education institutions through non-traditional route, i.e. without passing the Finnish matriculation examination and graduating from a general upper secondary school. The article seeks answers to the following questions: (1) Who are these non-upper secondary school graduates in higher education? (2) In which fields of study do non-upper secondary school graduates in higher education study? (3) How satisfied are non-upper secondary school graduates with their degree programmes and how do they experience their higher education studies? Eurostudent VI materials were used as empirical data, with which the backgrounds and study experiences of upper secondary school graduates and non-upper secondary school graduates were compared.

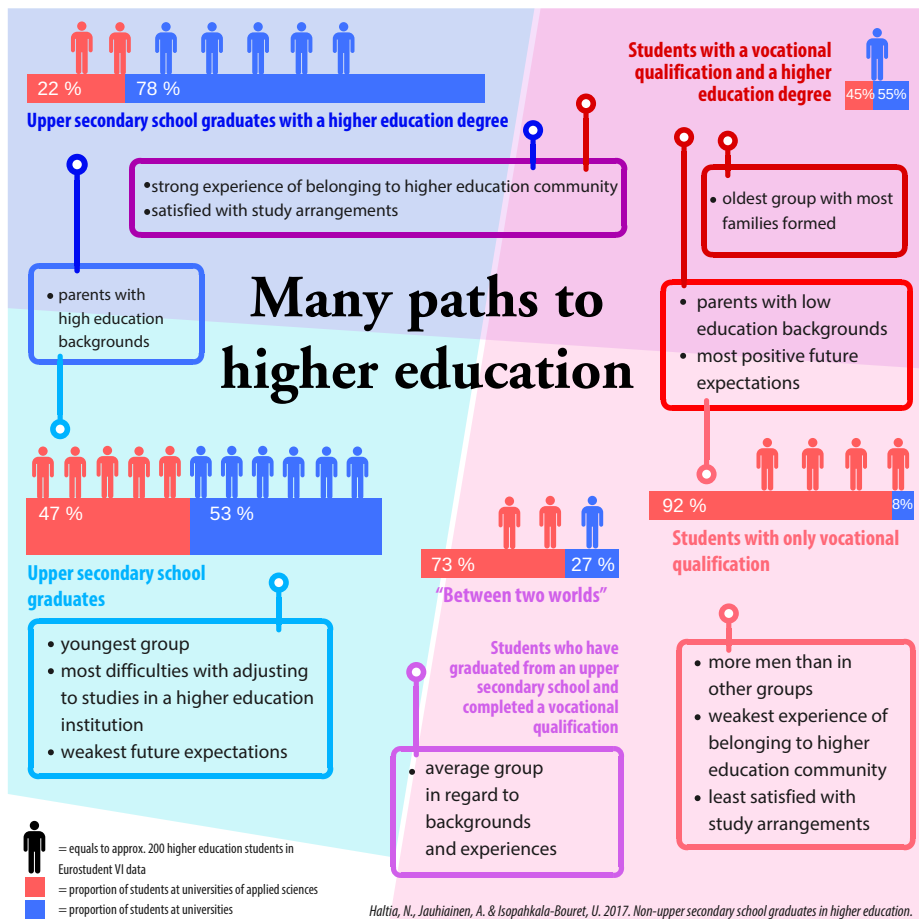
In this article, higher education students were divided into five groups based on whether they had or had not graduated from a general upper secondary school and also whether they had a previous higher education degree. Non-upper secondary school graduates included two clear sub-groups: *students with only a vocational qualification* and *students with a vocational qualification and a higher education degree*. Upper secondary school graduates also included two sub-groups: *upper secondary school graduates* and *upper secondary school graduates with a higher education degree*. An additional group was formed by those who had both graduated from an upper secondary school and completed a vocational qualification. This group was named *between two worlds* because they had experienced both general upper secondary school and vocational education and training.

The groups had different backgrounds and life situations. The non-upper secondary school graduates were older, usually had families, saw themselves more often as part-time students, and had lower socioeconomic backgrounds than the corresponding groups of upper secondary school graduates. A trend that had also been apparent in the previous Eurostudent studies was that non-upper secondary school graduates applied to universities of applied sciences (UAS) more often than to universities. Particularly those with only a vocational qualification almost always ended up in a university of applied sciences. Non-upper secondary school graduates applied to a university more likely only if they had first completed a UAS Bachelor's degree. Non-upper secondary school graduates were found in all fields of study at universities of applied sciences. At universities, on the other hand, where non-upper secondary school graduates were fewer, differences between the fields of study were high and some fields seemed almost closed to non-upper secondary school graduates.

Experiences of belonging to a higher education community as well as satisfaction with study arrangements were the most positive among both groups of students with previous

higher education degrees who already had some experience of studying in a higher education institution. Also those who had graduated from an upper secondary school but did not have a previous higher education degree, being already socialised into the practices and culture of general upper secondary school, experienced that they belong to the higher education community even if they had difficulties with grasping the requirements of their degree programme in the beginning. For them it was typical that studies in a higher education institution had always been part of their future plans. Students with only a vocational qualification seemed to be the most estranged in relation to higher education, and higher education did not appear to them as a self-evident option. Future expectations, on the other hand, were the most positive in the groups of non-upper secondary school graduates.

From the point of view of education policy, the results of this article give reason to think about how to secure the chances of those potential applicants in student admissions who have not graduated from an upper secondary school and whose desire for higher education is only awakened at a later stage in life. Keeping the door of possibilities open also for students with vocational education background is important, and not just for individuals but also from the point of view of the Nordic principle of lifelong learning which places emphasis on equality.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

eurostudent.eu
★★★★★

ISBN: 978-952-263-482-5 (nid.)
ISBN: 978-952-263-483-2 (PDF)
ISSN: 1799-0343
ISSN 1799-0351 (PDF)

